

Метод статистичного моделювання для визначення показників надійності пожежної та аварійно-рятувальної техніки

Е.М. Гуліда, д.т.н. проф., І.О. Мовчан

(Львівський інститут пожежної безпеки МНС України)

Основою любого методу, який базується на статистичному моделюванні, є багаторазова імітація процесів функціонування об'єктів і їхніх складових частин. В процесі багаторазового розрахунку параметрів певного закону розподілу встановлено, що отримані показники надійності є випадковими результатами. Кожний отриманий результат розглядається як випадкова реалізація функції розподілу напрацювання. За отриманими результатами моделювання методами математичної статистики у вигляді впорядкованого варіаційного ряду можна визначити вид і параметри функції розподілу напрацювання до відмови.

Вхідними даними для формування в випадкових величин з різними законами розподілу є випадкові числа, які розподілені в інтервалі $[0, 1]$. Ці числа можна отримати за допомогою давача випадкових чисел комп'ютера або з використанням довідникової літератури.

Метод статистичного моделювання для прогнозування надійності доцільно використовувати у випадку аналізу складної пожежної та аварійно-рятувальної техніки, тобто для цього випадку статистичного моделювання доцільно використовувати закон розподілу Вейбулла [1].

В цьому випадку рахуємо, що імовірність безвідмовної роботи $R(t)$ є значення випадкового числа X , яке отримано з інтервалу $[0, 1]$. Для отримання випадкових чисел Y , якими будуть напрацювання до відмови t необхідно визначити функцію, яка обернена $R(t)$, тобто $t=f(R(t))$, тобто використовуємо залежність.

$$t = a\sqrt[b]{-\ln R(t)} \quad (1)$$

Підставляючи в залежність (1) замість $R(t)$ випадкові числа X_i , можна статистичним моделюванням визначити:

1) параметри розподілу a і b у випадку, якщо напрацювання t встановлено експериментально;

2) напрацювання t за залежністю (1), якщо параметри розподілу a і b відомі для аналогічних виробів чи систем. Статистичну оцінку імовірності того, що час безвідмовної роботи t системи не перевищує t_i , визначаємо імовірність безвідмовної роботи з урахуванням t_i за залежністю

$$R(t_i) = 1 - \frac{i}{N+1}, \quad (2)$$

де $i = 1; 2; 3; \dots; n$ – цілі числа, які вказують номер проведення числового експерименту; N – загальна кількість проведених числових експериментів (реалізації випадкового процесу).

Для перевірки розподілу отриманих значень у цьому випадку використовують графічний метод з використанням програмного пакету Microsoft Excel, побудови графічної залежності з накладанням на неї лінії Тренда та отриманням рівняння прямої, яка не проходить через початок координат, у вигляді

$$y = bx - c, \quad (3)$$

де b – параметр форми, який дорівнює $\tan \alpha$, тобто тангенсу кута нахилу лінії Тренда до осі X .

Значення c , яке отримано з рівняння (3), необхідно прирівняти до залежності $b \lg a + 0,362$, тобто $c = b \lg a + 0,362$.

Для розподілу Вейбулла значення залежності $b \lg a + 0,362$ можна отримати на підставі наступного. Прологарифмуємо залежність $R(t) = \exp \left[- \left(\frac{t}{a} \right)^b \right]$, тобто

$$\lg R(t) = -\left(\frac{t}{a}\right)^b \lg e,$$

де $\lg e = 0,4343$. Тоді

$$-\lg R(t) = 0,4343 \left(\frac{t}{a}\right)^b. \quad (4)$$

Отриману залежність (4) прологарифмуємо ще раз і отримаємо

$$\lg(-\lg R(t)) = \lg 0,4343 + b \lg t - b \lg a, \quad (5)$$

де $\lg 0,4343 = -0,362$. Тоді

$$\lg(-\lg R(t)) = -0,362 - b \lg a + b \lg t. \quad (6)$$

В залежності (4) позначимо $0,362 + b \lg a$ через c , тобто

$$c = 0,362 + b \lg a, \quad (7)$$

що і необхідно було довести.

Тоді залежність (6) буде мати вигляд

$$\lg(-\lg R(t)) = b \lg t - c. \quad (8)$$

Залежність (8) є рівнянням прямої лінії та при $\lg t = 0$ ордината буде приймати значення c , а b в цьому рівнянні дорівнює тангенсу кута нахилу цієї прямої до осі абсцис. Тоді значення параметру масштабу можна визначити з урахуванням залежності (7)

$$b \lg a = c - 0,362.$$

З відси значення параметру масштабу a буде

$$a = 10^{\frac{c-0,362}{b}}. \quad (9)$$

На підставі розглянутого методу статистичного моделювання для оцінки надійності насосної установки пожежних автомобілів типу АЦ, АНР, АА, АВ, АКТ при середньому наробітку до відмови в період між ТО-1 і ТО-2. Для оцінки надійності системи розраховуємо десять ($N=10$) значень напрацювання системи до відмови. Розподіл напрацювання системи приймаємо відповідно закону Вейбулла з параметрами $a=100$ год.[2], $b=2$ (в цьому випадку розподіл Вейбулла перетворюється в розподіл Релея з лінійною функцією відмов). Результати статистичного моделювання розподілу Вейбулла заносимо до табл. 1.

З таблиці випадкових чисел в інтервалі $[0, 1]$ вибираємо десять випадкових чисел X_i , які дорівнюють імовірності безвідмовної роботи $R_i(t)$. Значення X_i заносимо в рядок 1 табл. 2.4. Приймавши $R_i(t) = X_i$, визначаємо напрацювання t_i за залежністю (1) і заносимо в рядок 2 табл. 1. Впорядковуємо отриманий ряд напрацювань і записуємо в рядок 3 табл. 1.

За залежністю (2) визначаємо імовірність безвідмовної роботи $R(t_i)$ і записуємо в рядок 4 табл. 1.

Таблиця 1

Результати статистичного моделювання розподілу Вейбулла

№ з/п	$i (N=10)$	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Випадкові значення X_i	0,60	0,33	0,55	0,12	0,29	0,50	0,05	0,95	0,07	0,83
2	Напрацювання до відмови t_i , год.	71,47	105,29	77,32	145,61	111,26	83,26	173,08	22,65	163,07	43,17
3	Впорядкований ряд t_i	22,65	43,17	71,47	77,32	83,26	105,29	111,26	145,61	163,07	173,08
4	$R(t_i)$ за залежністю (2)	0,909	0,818	0,727	0,636	0,545	0,455	0,364	0,273	0,182	0,091
5	$\lg t_i$	1,854	2,022	1,888	2,163	2,046	1,920	2,238	1,355	2,212	1,635
6	$\lg(-\lg R(t_i))$	-1,38	-1,06	-0,86	-0,71	-0,58	-0,47	-0,36	-0,25	-0,13	0,02

На підставі отриманих даних (рядок 5 і 6) табл. 1 будемо в системі Microsoft Excel графічну залежність, яка зображена на рис. 1. Через отримані точки проводимо пряму Тренда, рівняння якої буде

$$y = 1,5584x - 3,5905.$$

Тангенс кута нахилу прямої Тренда до осі абсцис (рис. 1) відповідає параметру форми розподілу Вейбулла, тобто $b = 1,5584$, а значення $c = 3,5905$. Тоді параметр масштабу розподілу Вейбулла буде

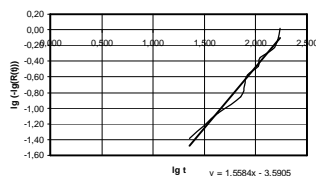

Рис.1.

$$a = 10^{\frac{c-0,362}{b}} = 10^{\frac{3,5905-0,362}{1,584}} = 10^{2,04} = 109 \text{ год.}$$

Для визначених значень a і b імовірність безвідмовної роботи буде з урахуванням нормативного часу гасіння пожежі $t = 1,2$ год. [3, 4]

$$R(t) = \exp \left[- \left(\frac{t}{a} \right)^b \right] = \exp \left[- \left(\frac{1,2}{109} \right)^{1,5584} \right] = 0,999.$$

Визначена імовірність безвідмовної роботи $R(t) = 0,999$ відповідає цьому значенню у випадку, коли коефіцієнт готовності, що визначається за залежністю буде

$$K_r(t) = \frac{T_B(t)}{T_B(t) + T_{\text{від}}(t)} = \frac{109}{109 + 4} = 0,96,$$

де $T_B(t) = 109$ год, тому що математичне сподівання за залежністю

$$m_k(t) = \frac{\sum_{i=1}^N k_i(t)}{N},$$

$$m_k(t_1) = 0, m_k(t_2) = 1, \text{ а } t_2 - t_1 = 109 \text{ год;}$$

$$T_{\text{від}}(t) = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k t_i = \frac{1}{1} \sum_{i=1}^1 4 = 4 \text{ год, тобто рахуємо, що до напрацювання } T_B(t) = 109 \text{ год виникне}$$

тільки одна відмова;

$t_i = 4$ год – час ліквідації відмови.

Таким чином імовірність безвідмовної роботи насосної установки для пожежних автомобілів типу АЦ, АНР, АА, АВ, АКТ дорівнює $R(t) = 0,999$ при коефіцієнті готовності цієї системи $K_r(t) = 0,96$.

Запропонована методика визначення основних показників надійності може бути використана для розрахунку надійності складної пожежної та аварійно-рятувальної техніки, до якої можна, наприклад, віднести пожежні автомобілі типу АЦ, АНР, АА, АВ, АКТ, пожежні відцентрові насоси типів НЦП-15180, ПН-40; 60; 110, НЦПВ-20/200, НЦП-70/100, НЦП-110/100, пожежні мотопомпи типів МП-500, МП-1600, МП-1000, МП-2000 тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба Л.Ф., Зима Ю.В., Лютий Є.М. Основи надійності машин.- Львів: Логос, 2002. – 204с.
2. ДСТУ 3687-98 Насоси пожежні відцентрові. Загальні технічні умови // Державні стандарти України (збірник). Пожежна безпека. Продукція протипожежного призначення – К.; Держстандарт України, 2000. – с.165-186.
3. Справочник руководителя тушения пожара/В.П. Иванников, П.П. Ключ – М.: Стройиздат, 1987. – 110с.
4. Бут В.П., Л. Б. Куцiй, Б.В. Болібрux, Практичний посібник з пожежної тактики. – Л.: СПОЛОМ, 2003. – 122с.

Удалено: и